

بررسی وضعیت زادآوری سلیم شنی بزرگ *Charadrius leschenaultii* در ایران (پایش‌های صحرای و مرور منابع)

علی خانی^۱ و مسعود یوسفی^۲

۱ اداره حفاظت محیط زیست شهرستان سبزوار

چکیده

۲ گروه محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی کرج،
دانشگاه تهران

سلیم شنی بزرگ (*Charadrius leschenaultii*) از جمله گونه‌هایی است که وضعیت زادآوری آن در ایران کمتر شناخته شده است و تنها یک گزارش موثق از زادآوری آن (مربوط به سال ۱۹۷۳ در استان خراسان رضوی) در ایران در دست است. گزارش حاضر به بررسی وضعیت زادآوری سلیم شنی بزرگ در ایران بر اساس مشاهدات صحرای و مرور منابع می‌پردازد.

نویسنده مسئول: علی خانی

پست الکترونیک: akhani2004us@yahoo.com

مقدمه

(Scott 2007). در برخی گزارش‌ها به احتمال زادآوری سلیم شنی بزرگ در استان آذربایجان غربی، استان تهران، استان مرکزی و استان فارس (شکل ۳) اشاره شده است (Scott, 2007)، اما تنها گزارش مستند از زادآوری گونه مذکور در ایران مربوط است به مشاهده ۲ فرد نابالغ و یک فرد بالغ در شهرستان تایباد، استان خراسان رضوی (Scott et al. 1975; Scott, 2007).

سلیم شنی بزرگ از جمله گونه‌های با انتشار وسیع است که در حوالی دریای خزر، آسیای مرکزی، آفریقا، هندوستان و استرالیا دیده می‌شود (Dayani, 1988). گونه مذکور، جوجه آور کمیاب نواحی ترکیه و خاورمیانه می‌باشد (Svensson et al. 2010). در ایران زمستان‌ها در سواحل جنوبی و به صورت مهاجر عبوری در همه جای کشور دیده می‌شود (Scott et al. 1975; Dayani, 1988; Svensson et al. 2010).

Hosseinian Yousefkhani et al., 2014; Khani et al., 2015; Yousefi et al., 2016) در خرداد ماه سال ۱۳۸۹ تعداد ۳ لانه متعلق به سلیم شنی بزرگ مشاهده و موقعیت آن‌ها ثبت گردید (شکل ۱). دو لانه حاوی تخم بود، که در هر لانه سه تخم (شکل ۲) به رنگ آجری متمایل به خاکستری یا متمایل به سبز زیتونی با لکه‌هایی به رنگ قهوه‌ای متمایل به سیاه یا خاکستری متمایل به آبی (Dayani, 1988) موجود بود و در یک لانه دو جوجه (فرد نابالغ) به همراه والدین مشاهده شد. لانه‌ها در اطراف زمین‌های دشتی رودخانه کال شور سبزوار (شکل ۱) یکی از مناطق مهم پرندگان (IBA) در ایران و در بستری شنی رسی همراه با بوته‌های پراکنده یافت شد، مشخصات لانه‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. شکل ۳ سلیم شنی بزرگ را در کنار آشیانه نشان می‌دهد.

شکل شماره ۱: تصویر ماهواره‌ای رودخانه کال شور سبزوار و موقعیت لانه‌ها نسبت به آن (نرم‌افزار Google Earth).

نتایج و بحث

طی مطالعات نگارندگان بر روی حیات وحش استان خراسان رضوی (Hosseinian Yousefkhani et al., 2013; Khani et al., 2013; Yousefi et al., 2013;

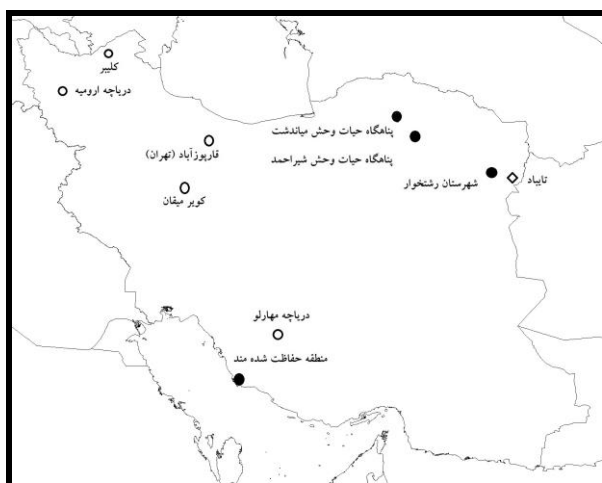
جدول ۱: مشخصات و موقعیت لانه‌های ثبت شده در کال شور (پناهگاه حیات‌وحش شیر احمد سبزوار)

ملاحظات	فاصله از رودخانه کال شور	ارتفاع متر	موقعیت جغرافیایی لانه	
لانه به صورت فرورفتگی اندک در حدود ۳ سانتی‌متر در سطح زمین و بدون هیچ‌گونه مواد خارجی (که در پرندگان دیگر برای لانه‌سازی استفاده می‌شود) بود. در فاصله ۱۰۰ متری از لانه سلیم شنی بزرگ یک فرد از گونه دودوک (<i>Cursorius cursor</i>) مشاهده شد.	۴۵۰ متر	۹۸۳	N ۳۶° ۹' ۳۸,۲" E ۵۷° ۴۶' ۴."	۱
	۹۲۵ متر	۹۷۰	N ۳۶° ۰۹' ۲۰,۲" E ۵۷° ۴۷' ۷"	۲
	۲۱۵۰ متر	۹۶۵	N ۳۶° ۰۸' ۲۴,۴" E ۵۷° ۴۸' ۵۵,۵"	۳

شکل ۳. سلیم شنی بزرگ خرداد ماه ۱۳۸۹ شهرستان سبزوار (عکس از علی خانی).

همچنین زادآوری این گونه در شهرستان رشتخوار استان خراسان رضوی نیز ثبت شد. سلیم شنی بزرگ همچنین در پناهگاه حیات وحش میاندشت در استان خراسان شمالی و منطقه حفاظت شده مند در بوشهر نیز زادآوری دارد (مکاتبات شخصی با سید بابک موسوی). شکل ۴ نقاط زادآوری قطعی و احتمالی گونه را در ایران نشان می‌دهد.

شکل ۴. نقشه زادآوری سلیم شنی بزرگ در ایران. دایره‌های توپر نقاط زادآوری قطعی. دایره‌های توخالی مناطقی که احتمال زادآوری گونه وجود دارد (Scott, 2007). لوزی نقطه زادآوری قطعی بر اساس (Scott et al. 1975).

شکل ۲: تخم و لانه سلیم شنی بزرگ (عکس از علی خانی).

محل زادآوری سلیم شنی بزرگ: رودخانه کال شور سبزوار به طول ۳۹۰ کیلومتر بوده و مساحت حوزه آبریز آن بیش از ۲۶۰۰۰ کیلومترمربع است. شاخه‌های اولیه این رودخانه که از دامنه‌های پربرف بینالود سرچشمه می‌گیرد، همواره دارای آب بوده و رژیم آن‌ها برفی و بارانی است. در بقیه مسیر رودخانه حالت زهکش دشت سبزوار را داشته و دارای آب است، لیکن در وسط دشت به علت عبور از زمین‌های نمکزار و گچی، آب آن آلوده شده و قابل شرب و یا آبیاری کشاورزی نمی‌باشد. کال شور سبزوار به همراه رود جوین یکی از مناطق مهم پرندگان (IBA) ایران می‌باشد. معیارهای انتخاب این منطقه به صورت زیر است. ۱- به طور منظم تعداد قابل توجهی از گونه‌های در خطر تهدید جهانی را نگهداری می‌کند و ۲- به طور منظم ۱ درصد گونه‌های منطقه جغرافیای زیستی یا مسیر مهاجرت یا جمعیت خاورمیانه (تنها پرندگان آبی و دریایی) را در خود جای می‌دهد (Madjnoonian et al. 2005).

- Khani, A., Yousefi, M., Sheykhi Ilanloo, S., Sheykhi, A., Hosseinian Yousefkhani, S. and Rastegar Pouyani, E. (2013) New record of the gecko *Crossobamon evermanni* (Boulenger, 1887) from Parvand Protected Area, Khorasan Razavi province, in eastern Iran. *Herpetology Notes* 6: 101-102.
- Khani, A., Nourani, E., Kafash A., Shaykhi Ilanloo, S., Alipour J., Yousefi, M. (2015) Artificial waterbodies in Sarakhs: Important stopover sites for migratory birds in north-eastern Iran. *Sandgrouse* 37: 71-78.
- Madjnoonian, H., Kiabi, B. H. and Danesh, M. 2005. Readings in Zoogeography of Iran, Parts 11. Department of the Environment, Tehran. (in Persian)
- Scott, D. A. 2007. A review of the status of the breeding waterbirds in Iran in the 1970. *Podoces*, 2(1): 1-21
- Scott, D. A., Moravvej-Hamadani, H. and Adhami-Mirhosseini, A. 1975. The Birds of Iran. Department of the Environment (In Persian, with Latin, English and French names), Tehran.
- Svensson, L., Mullarney, K. and Zetterstrom, D. 2010. *Collins Bird Guide: The Most Complete Guide to the Birds of Britain and Europe*. Harper Collins Ltd.
- Yousefi, M., Khani, A., Shaykhi Ilanloo S. and Rastegar Pouyani E. (2013) Lizard's fauna of the Sabzevar with particular emphasis on the syntopic lizard and presentation of a framework for reptile distribution of Iran. *Taxonomy and Biosystematics* 5(16): 1-16.
- Yousefi, M., Khani, A., Shaykhi Ilanloo, S., Kafash, A., Rastegar Pouyani E. (2016) Reptile fauna of the Khajeh protected area, with assessing its similarities with physiogeographical area of the Iranian Lizards. *Taxonomy and Biosystematics* 22: 13-22.
- بررسی گزارش‌های موجود از مکان‌های زادآوری گونه نشان می‌دهد که شمال شرق ایران و جنوب غرب ایران (استان بوشهر) دارای جمعیت‌های زادآور سلیم شنی بزرگ می‌باشد که این حالت می‌تواند برای استان‌های شمال غرب و استان‌های مرکزی ایران (شکل ۳) نیز صادق باشد (Scott, 2007) با در نظر گرفتن موارد بالا، نگارندگان اذعان دارند که احتمال زادآوری سلیم شنی بزرگ در مکان‌های متعددی در ایران وجود دارد. پایش‌های آینده وضعیت دقیق زادآوری گونه مذکور را در ایران مشخص خواهد کرد. شاید این گونه وضعیتی متفاوت از زادآور کمیاب و نامنظم (Scott, 2007) در ایران داشته باشد.
- سپاسگزاری:** نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای سید بابک موسوی و محمد توحیدی‌فر جهت تبادل اطلاعات و خانم انوشه کفاش جهت همکاری در تهیه گزارش حاضر تشکر و قدردانی نمایند.

منابع

- Dayani, A. 1988. *The Birds of Middle East and Near East*. University of Tehran Press.
- Hosseinian Yousefkhani, S. S., Yousefi, M., Khani A. and Rastegar Pouyani, E. (2014) Snake fauna of Shirahmad wildlife refuge and Parvand protected area, Khorasan Razavi province, Iran. *Herpetology Notes* 7: 75-82.
- Hosseinian Yousefkhani, S., Yousefi, M., Khani, A. and Rastegar Poani, E. (2013) Some remarks on the distribution and habitat preferences of the *Eremias strauchi kopetdaghica* Szczerbak, 1972 (Sauria: Lacertidae) from the northeastern Iranian Plateau. *Herpetology Notes* 6: 97-99.